

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΡΙΤΙΚΟΥΣ

ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ἦθελα οἱ κριτικοί, ποὺ μιλήσανε ὡς τὰ τώρα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη, ποὺ πέθανε, ἤθελα νὰ βγοῦνε καὶ νὰ μᾶς μιλήσουνε μὲ πράματα, κι ὄχι μὲ σαπουνόφουσες. Νὰ πάρουν ἓνα κομμάτι ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ μακαρίτη καὶ νὰ τἀναλύσουνε καὶ νὰ μᾶς δείξουν ἔτσι τίς ὁμορφιές του καὶ τὰ κάλλη του. Γιατὶ ὡς τὰ τώρα ἀκούσαμε λόγια παχιά, λόγια φουσκωμένα, ρωμάντζες, ἐπεισόδια ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ μακαρίτη, μὰ θετικὰ πράματα, λόγια ποὺ νὰ ταιριάζουνε στὰ χεῖλη κριτικοῦ μὲ κρίση, δὲν εἶδαμε ποθενά. Καὶ νὰ μὲ συμπαθήσουνε οἱ κύριοι, ποὺ γράψανε σχετικὰ ποὺ τῶν πιὸ πολλῶνε σέβουμαι καὶ παραδέχομαι τὴ δουλειὰ τους, στὰ πιὸ πολλὰ — νὰ μὲ συχωρέσουνε, ποὺ βγαίνω ἔτσι γιὰ νὰ τοὺς φωνάζω τὴ γνώμη μου. Εἶναι φυσικό, νὰ ποῦνε πολλοὶ δωπὰ χάμου, πὼς δὲν τοὺς νοιάζει κι ἄ δὲν ἀκούσουνε τὴ γνώμη μου, μὰ σ' αὐτοὺς θάπαντήσω, πὼς κ' ἐμένα δὲ μὲ παρανοιάζει, ἄ δὲν τοὺς νοιάζει γιὰ τὴ γνώμη μου. Δὲν ἔκανα τὸν κριτικό, οὔτε καὶ τώρα τὸν κάνω. Μόνε θαρρῶ, πὼς σὰ διαβάζει κανεὶς κάτι, φτιάχνει μιὰ γνώμη γι' αὐτὰ ποὺ διάβασε μέσα στὴν ψυχὴ του, χωρὶς νὰ ρωτήσῃ κανέναν. Μὰ θὰ μοῦ πῆτε, γιατί δὲ τὴν κρατοῦσα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, μόνο τὴν τυπώνω. Καὶ γὼ τότενες ἀντὶ νὰ σᾶς ἀπαντήσω, θὰ γυρίσω νὰ ρωτήσω κεινοὺς ποὺ γράψανε τόσα καὶ τόσα ὡς τὰ τώρα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη, γιατί δὲν κρύθανε τὰ γραφτὰ τους στὸ σουρτάρι τους; Γιατὶ ἔτσι θέλανε. Ἡ ζωὴ καθενὸς ἔργου μὲ ἀξίωση φιλολογικὴ εἶναι δημόσια καὶ καθέννας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πῆ τὴ γνώμη του γιὰ δαύτη. Μιὰ λοιπὸν ποὺ βρίσκονται οἱ στήλες τοῦ «Νουμά» ἐλεύτερες γιὰ τέτοιου εἶδους κουβέντες, θὰ πῶ καὶ γὼ τὴ δική μου, ἀπαντώντας σὲ κείνους ποὺ γράψανε ὡς τὰ τώρα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη.

Καὶ θὰ πῶ καθαρὰ καὶ ξάστερα πὼς τίποτα δὲ βρίσκω μέσα στὰ δηγήματα τοῦ μακαρίτη ποὺ νὰ δικιολογῆ τὸν ἐνθουσιασμὸ τῶν κριτικῶνε του. Τίποτ' ἄλλο, μὰ τίποτα, ἐξὸν ἀπὸ μιὰ προσπάθεια εὐγενική, μὰ προσπάθεια χαμένη, γιατί φαίνεται πὼς τὴν παρακολουθοῦσανε ἢ ἀναμελιὰ κ' ἢ ἀπροσεξιά κατὰ πόδι. Καὶ μοιάζει ὁ Παπαδιαμάντης — καθὼς φαίνεται στὰ ἔργα του — σὰν τὸ ζουγράφου, ποὺ σὰ γεννήσῃ τὸ κεφάλι του μὲν ἰδέα καὶ σὰν τὴν ἐσκεδιάσῃ τὸ χέρι του καλὰ, παίρνει μετὰ τίς βουρτσες τοῦ σουφαντζῆ καὶ τὴν ἐχρωματίζει! Μὰ τοῦτο βέβαια δὲ θὰ πῆ τέχνη καὶ νὰ μὲ συμπαθαῖτε, κύριοι. Ἔνα παραμῦθι, μιὰ κουβεντούλα πιάνει νὰ μᾶς πῆ

κανεὶς στὴν παρέα, καὶ κοιμούμαστε σὰ δὲν ξέρει νὰ κουβεντιάσῃ. Πιὸ πολὺ καθέννας ἔχει τὴν ἀξίωση κείνος ποὺ γράφει, νὰ ξέρῃ τουλάχιστο νὰ γράφῃ στὴ γλώσσα του. Μὰ τὰ δηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη δὲ διαβάζονται καὶ πρέπει νὰ δεθῆ κανεὶς μὲ μπριμάτσες, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τἀκούσῃ. Κι' αὐτὸ ποὺ εἶπανε καμπόσοι ἀπὸ τοὺς κριτικούς του, πὼς ὁ μακαρίτης τἀκανε ὅλα αὐτὰ ἀπὸ ἀφέλεια κι ἄλλοι ποὺ βρίσκουνε καὶ στὴ γλώσσα του ἀκόμα πρωτοτυπία, εἶναι λόγια χαμένα, ποὺ δὲν πιάνουνε τόπο σὲ τέτοια κουβέντα.

Γιατὶ σ' ὅλο τὸν κόσμου, καὶ πιὸ πολὺ σὲ μᾶς τοὺς Ρωμιούς, κάθε ζήτημα φιλολογικὸ εἶναι γλωσσικὸ ζήτημα. Κι' ἄς μὴν τὸ πάρῃ κανέννας γιὰ στενοκεφαλιά, γιατί πάλι φέρνω στὴ μέση τὸ παραπάνου παράδειγμα, κεινοῦ ποῦ βλέπει γύρω του κοιμισμένους τοὺς ἄλλουνοὺς τὴν ὥρα ποὺ κουβεντιάζει, σὰ δὲν ξέρει νὰ κουβεντιάσῃ, καὶ τοῦ καλοῦ σκεδιαστῆ, ποὺ χρωματίζει τὰ ἔργα του μὲ βουρτσα σουφαντζῆ.

Σὰ λείψη λοιπὸν ἡ ἔκφραση μέσα ἀπὸ ἓνα δηγήμα, σὰ λείψῃ ἡ ἄρμονία ἀπὸ τὰ χρώματα ἀπὸ μιὰ ζουγραφιά, δὲν ἀπομένει τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ ἰδέα, ἂν ἔχει κιόλας. Μὰ τὴν ἴδια ἰδέα μπορεῖ νὰ τὴν ἔχουνε χίλιοι, καὶ τοῦτο δὲ θὰ πῆ πὼς ὅλοι μποροῦνε νὰ τὴν παρουσιάσουνε ἴδια. Γιατὶ τότε χαρὰ σὲ μᾶς. Ὅλοι μας θὰ εἶμαστε λογογράφοι τῆς ἴδιας σειρᾶς. Ὅμως πὼς θὰ τὴν ἐντύσῃς ἐσὺ καὶ πὼς θὰ τὴν ἐντύσω ἐγὼ τὴν ἴδια ἰδέα, σ' αὐτὸ θὰ βρῆ ὁ τρίτος τὴ διαφορὰ μας. Κόκκινα καὶ πράσινα καὶ κίτρινα μπορεῖ νὰν τῆς βάλῃς καὶ σὺ καὶ γὼ, μὰ νὰ ἰδοῦμε πὼς θὰ τἀνακατέψω γὼ καὶ πὼς σὺ. Πᾶμε στὸν κῆπο καὶ μιὰ ρανούγκρα μᾶς ζαλίζει μὲ τὰ χρώματα πούχει καὶ τὴν ἐβλέπουμε ὅλοι κι ὅλοι τὴ μελετοῦμε. Μὰ θὰ ἰδοῦμε πόσοι θὰ μπορέσουνε μέσα στοὺς ἑκατὸ ζουγράφους, ποὺ τὴν εἶδανε, νὰ τὴν ἐφέρουνε στὸ σανίδι μῦθλα τῆς τὰ χρώματα σὲ τάξη; Ἔνας ἢ δυὸ θὰ τὸ καταφέρουνε, κι αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἀξίζουνε, οἱ ἄλλοι εἶναι γιὰ γέλοια καὶ γιὰ λύπηση.

Μὲ τὸ νὰ ξέρῃς τὰ φυσικά, τὰ συνήθεια καὶ τίς παράδοσες ἐνοῦ λαοῦ καὶ νὰν τίς γράφῃς μαλλιάρα, σὰν τὸν Παπαδιαμάντη, δὲ θὰ πῆ πὼς εἶσαι δηγηματογράφος. Μήτε μὲ τὸ νὰ σταυροκοπιέσαι σὰν περνᾷς ἀπ' τίς Καθοκολῶνες καὶ νὰ βγαίνεις ἀπ' τὸν ἅγιο Ἐλισσαῖο καὶ νὰ μπαίνῃς στὸ κρασσοπουλειό, θὰ πῆ πὼς ἔχεις τὸ δαιμόνιο τῆς Τέχνης μέσα σου. Μήτε κι ἂν τύχῃ νὰ σάρῃσει νὰ σπουδάξῃς τὰ φερσίματα τοῦ μικροῦ λαοῦ καὶ νὰ θαυμάξῃς τίς ὁμορφιές τοῦ γύρου σου κόσμου θὰ πῆ πὼς εἶσαι ποιητής. Αὐτὰ μπορεῖ νὰ συσταίνουνε μιὰ λεπτὴ φύση, ἕναν ἄνθρωπο αἰσθηματικὸ ἴσως, ποὺ τἀρέσουνε καὶ νοιώθει τὰ καλὰ καὶ τὰ ὁμορφα, ἔκανε ποὺ

μαρτύρησε στη ζωή και μπορεί και να γιάσει στον άλλο κόσμο, γιατί τ'άχε καλά με τους άγιους, όμως δε βαρύνουνε καθόλου στην πλάστιγγα που ζυγίζεται ο Τεχνίτης.

Όχι κύριοι κριτικοί του μακαρίτη, που δεν τον γνώρισα κιόλας.

Άμοργό 21-1-1911

ΓΕΛΗΣ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΜΑΣ

ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ — Μιστριωτίτιδα σήμερα θα σάς σερβίρουμε και τους σκετικούς μεξέδες τους δανειζόμαστε από την «Ακρόπολη» της Δευτέρας, όπου ο Σ. Σταματίου με τόσο κέφι σκολιάζει το λόγο του σοφού μακαρίτη Μιστριώτη. Έτσι έχετε κι όλη την ουσία του λόγου του (αν υπάρχει *ουσία* σε τέτλια αερόλογα) κι όλα τα συμπεράσματα που βγαίνουν από δαύτονε.

Άναψυκτικώτατος χθές ο κ. Μιστριώτης.

Δροσερώτατος, χαριέστατος, είπε τόσα φαιδρά, τόσα δροσίζοντα και αναψυχούντα, που ένομιζε κανείς πως είνε Σμυρναίος γιατσοπώλης, περιερχόμενος τους φλογισμένους δρόμους, κυστικόν μεσημέρι του καλοκαιριού, και δροσίζων διαβάτας, και άναφωνών το λάλημά του.

— Έμβούζιον ήδύ έστιν, έμβούζιον! Έμβούζιον.

*

Γρυλλίζων ο σοφός καθηγητής των Έλληνικών γραμμάτων επί της έδρας, ένφ' ως ροκάνες υποδεχόμενοι Καρνάβαλλον, άντήχησαν παταγώδη χειροκροτήματα έντός της αίθουσής. Και ήτο πλήρης ή αίθουσα.

Παιδες και παλίμπαυδες, φοιτηται και γλωσσοφύλακες, γυναίκες και Παπαμιχαλόπουλοι έσπευσαν να ακούσουν την σοφήν του Πανεπιστημίου γλαυκα κρώζουσαν τής έθνοκτόνους—παρ' όλίγον να γράψωμεν *έντομοκτόνους*—άποκαλύψεις της.

Πέριξ της έδρας, ως άπόστολοι περι τον Κύριον, οι δώδεκα στύλοι και άκρογωνιαίοι λίθοι του ζητήματος. Οι κ. κ. Σκουζές, Λεβίδης, Στάης, Γαρδικας, Βάσσης, ο κ. Πρύτανις, Καυταντζόγλου, Ζυγομαλάς, Φιλάρετος, Τριανταφυλλάκος, Παπαμιχαλόπουλος και Καπετανάκης.

Έπίσης ο άρχιεπίσκοπος των Δυτικών, ο έπίσκοπος Άρτης, ο κ. Καρτάλης και τινες των καθηγητών του Πανεπιστημίου.

*

Μάτσο χειρογράφων προτείνεται άπειλούν το άκροατήριον.

Μάτσο βαρύν τον χάρτην και έπίφοβον διά τους όρθοστατούντας.

— Γρρρρρ! Σεβασμιώτατε έπίσκοπε, κύριοι καθηγηται, εϋγενής φοιτητική νεολαία, γρρρρρρ.

Έκλήθημεν σήμερα επί της σεμνης τήσδε Άκροπόλεως του Έλληνικού Γένους, γρρρρρρ, διά ζήτημα μέγα, γρρρρρρ διά τε το Κράτος και την φυλήν ήμών, γρρρρρρ.

Και αρχίζει ή άγόρευσις ή μάλλον ή άνάγνωσις, μακρά, πληκτική, έπαναλαμβάνουσα τα ίδια, και βάλλουσα τα ίδια Μιστριώτικα ρήματα, ως λίθους άναθέματος κατά της γλώσσης των Χυδαϊστών.

*

Και αρχάς ο κ. Μιστριώτης με έπιτηδειότητα μπεκάτσας άνακαλύπτει μερικούς «σκώληκας της πατρίου γλώσσης» οι όποιοι ύπονομεύουν γλώσσαν και Έθνος και φυλήν και άναφέρει ότι πλούσιος χυδαϊστής έξώδευσεν μέγα χρηματικόν ποσόν, εις Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν, Βηθανίαν και Βενεζουέλαν προς έξάπλωσιν του χυδαϊσμού.

Έπί τή άκούσματι αϋτφ' αί τρίχες του κ. Φιλάρετου άνορθούνται και ο κ. Ζυγομαλάς αισθάνεται τρέμον έξ ιερās όργής το στρατιωτικόν του ύπογένειον.

*

Προχωρών ο μέγας άνήρ εις τās έθνοκτόνους—παρ' όλίγον να άναγράψωμεν *έντομοκτόνους*—άποκαλύψεις του, άναφέρει ότι υίός πολιτικού άποστέλλει εις την Μικράν Άσίαν χυδαϊστάς ως Προξένους «ένα οϋτως έκμηδενισθη ό δεσμός ο συνέχων τον Έλληνισμόν, διότι οι σκότιοι σκοποί των πρωτεργατών του έξχυδαϊσμού της γλώσσης εκεί άποθλέπουσιν».

Άκούονται χειροκροτήματα!

— Εϋγε. Εϋγε.

— Μπίς.

*

Άπόσπασμα του λόγου του κ. Μιστριώτου: «Σεδόμενος και πειθόμενος τοίς Νόμοις, μέχρι του σημείου του να . . . στασιάζωμεν και σφαγιασθώμεν ύπερ του ζητήματός μας!»

Και έπειτα οι χυδαϊσταί λένε ότι ο κ. Μιστριώτης δεν είνε σοφός καθηγητής.

*

Κατόπιν ο κ. Μιστριώτης άποκαλύπτει άλλα χειρότερα και τρομερά.

«Οί χυδαϊσταί κατέλκβον ύψηλās θέσεις και εκείθεν ένισχύουν τους όμόφρονας».

— Προσέχετε, άναφωνεί, ή Πατρις κινδυνεύει, εκ της λύμης αϋτης του μαλλιαρισμού, όστις έγιγαντώθη.

Και άφου ή «λύμη έγιγαντώθη», άμέσως κα-